

РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Оксана Павленко
Чернігів

В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ШЛЯХИ І ЗАСОБИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Основна ідея педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського – формування гармонійно розвинутої особистості в процесі навчання та виховання. Достатньо глибоко розкриті це питання в педагогічних працях В.О.Сухомлинського під час вивчення предметів гуманітарного циклу. Але не меншу увагу він приділяв ролі математики в розумовому розвитку дитини. Зокрема, про це глибоко говориться в книзі “Народження громадянина” в розділі “Розумове виховання і освіта підлітка”.

Аналізуючи цю працю, можна виділити основні педагогічні погляди і переконання як самого В.О.Сухомлинського, так і керованих ним вчителів Павлиської середньої школи.

В.О.Сухомлинський зазначає, що кожен педагог не тільки викладач, але й вихователь. Завдяки духовному зв'язку вчителя й колективу підлітків, процес навчання не зводиться до передачі знань, а виливається в багатогранні стосунки. Урок – перша іскра, що запалює факел допитливості і моральних переконань учнів.

Вчитель повинен здійснювати індивідуальний вплив на конкретного вихованця, зацікавити його, захопити, надихнути підлітка, пробудити в ньому неповторну особистість. Педагог повинен бути не абстрактним втіленням педагогічної мудрості, а живою особистістю, яка допомагає підлітку дізнатися не тільки про світ, а й про самого себе.

Повноцінне розумове виховання ми вважаємо можливим лише за тієї умови, коли навчання проходить на фоні багатого інтелектуального життя колективу і особистості. Уроки, ази наукових знань, здобуті на уроках, культура розумової праці в процесі навчання – все це має велике значення в розумовому вихованні, але все це тільки складає частину в багатогранному інтелектуальному житті. В колективі повинен постійно битися пульс допитливої думки, прагнення до горизонтів науки, цікавих, захопливих проблем і книг.

В.О.Сухомлинський говорить про роль математики у формуванні світогляду: “Математика виховує істинами, тому що істини пізнаються працею – в цьому переконує багаторічна робота в школі” [3,28].

Далі він розповідає, як вчителі Павлиської школи організовували керівництво розумовою працею дітей на уроках математики. Педагог вважав уроки математики засобом формування абстрактного мислення, переходом від конкретних речей до узагальнень.

Готуючи дітей до навчання у школі, В.О.Сухомлинський зазначав: “Не могло бути і мови про хороші знання ні з математики, ні з інших предметів,

якби діти не навчилися думати, якби процес мислення не зміцнював мозок” [4, 47]. З цією метою вченими був створений “Задачник навколишнього світу”, у якому було багато задач про працю, навколишнє середовище, з якою діти добре знайомі. Тому зв’язки між уявленнями підкріплювалися встановленням цих зв’язків у житті. Думка і пам’ять розвивалися в нерозривній єдності. В.О.Сухомлинський цитує Л.Толстого, який радив: “Уникайте всіх арифметичних визначень і правил, а примушуйте робити якомога більше дій і виправляйте не тому, що зроблено не за правилом, а тому, що зроблене не має сенсу” [4,48].

Розв’язування задач з цього посібника не розглядалося як єдиний засіб підвищення успішності з математики. Цей засіб міг бути дієвим лише в загальному комплексі методів і прийомів розумового, морального, естетичного, трудового виховання.

На думку В.О.Сухомлинського, для повноцінного розумового виховання уроки математики мають широкі можливості. Він говорить про те, що велику роботу проводили вчителі, щоб діти навчились розв’язувати задачі в загальному вигляді – без дій над числами, щоб вони навчились розуміти задачу, вміли й сприймали як єдине ціле, виділяли взаємозв’язки й взаємозалежності. Спеціально присвячувались уроки, щоб навчити дітей розмірковувати над умовою задачі. “Доки дитина не навчилась розв’язувати задачу в загальному вигляді, нема чого й думати про успішне навчання математиці”[3,93].

Оволодіння знаннями тісно зливаються з використанням знань на практиці, щоб одні знання були інструментом для оволодіння іншими. Від цього врешті-решт залежить і інтерес, і увага, і міцність знань.

Ми вивчали це питання на основі архівів державного педагогічно-меморіального музею В.О.Сухомлинського, зокрема деякі протоколи засідань педагогічної ради Павлівської середньої школи, на яких розв’язувались питання, пов’язані з вивченням математики. В протоколі №7 від 13.01.1958 року фіксується досвід роботи вчителів Павлівської середньої школи Г.О.Несторенко та В.П.Новицької щодо виховання в дітей інтересу до навчання.

Учитель В.П.Новицька роботу по вихованню інтересу до навчання проводила на уроках арифметики. Вважала, що діти добре знатимуть арифметику лише тоді, коли в них збудити до неї інтерес. Адже коли учні приходять в 1 клас, у них ще дуже малі і примітивні знання та навички з цього предмета. Вдале та систематичне застосування унаочнення, різноманітність методів усної лічби, цікавий, доступний дитячому розумінню та інтересам зміст задач збуджує у дітей цікавість до цього, на перший погляд, сухого предмету. Діти дуже люблять вимірювати, зважувати. Вивчаючи в 1 класі метр, вчитель спочатку запитала в дітей, чи знають вони метр, який він завбільшки та де його використовують. Діти показували руками величину дуже великих і малих розмірів, які не відповідають метру. Тоді вона пояснила, що метром можна виміряти довжину та ширину класу, коридору, хати, долини, стіни, кількість тканини на сукню.

В.П.Новицька показала метр і виміряла ним довжину і ширину класу,

коридору, дошки і т. д. Запропонувала дітям зробити метр з паперу, лози, перевірити, чи дорівнюють метру розставлені в сторони руки, а потім виміряти довжину різних предметів при допомозі розставлених рук і метра з лози. Показала дітям, що коли вони зроблять 2 кроки, це буде віддаль, що дорівнює метру.

Діти переконалися, що з чого б метр не був зроблений, розміри предмета, вимірюваного ним, однакові. Так у них виробилось поняття про метр, як про сталу величину. Діти так зацікавилися метром, що вдома виміряли все: і хату, і сарай, і меблі.

Поняття про метр глибоко ввійшло в їхню свідомість. У майбутньому вони успішно справлятимуться з обчисленням задач, в яких подаються величини в метрах.

На засідання педради від 13.11.1958 року (протокол №9) розглядали проблеми здійснення виховних завдань при вивченні математики.

Доповідь вчителя А.Ф.Барвінського включала такі основні положення.

Математика в початковій школі цінна тим, що вона сприяє вихованню навичок логічно-абстрактного мислення. Логічність і послідовність має виховне значення. Розвиваючи в учнів вміння математично мислити, розв'язувати практичні задачі, математика виховує в них навички встановлювати залежності і кількісні співвідношення між різними явищами. Для розвитку логічного мислення слід розв'язувати задачі самостійно, уміти складати задачі.

Складання задач підвищує інтерес до арифметики, збуджує творчу думку, активність, підготовляє до виконання практичних життєвих завдань. Складати задачі треба на близькому, зрозумілому для них матеріалі (придбання шкільного приладдя, збільшення врожаїв у колгоспі, у своєму господарстві, кількість с/г машин). У викладанні арифметики повинні широко застосовуватись наочні посібники, важливо використовувати саморобне приладдя. Робота по виготовленню наочних приладів допомагає дітям краще засвоїти ті знання, що ілюструються за допомогою приладу і виховують в учнів трудові навички.

Вчитель М.І.Гончаренко вважає, що заняття з арифметики – добрий засіб виховання у дітей корисних навичок, звичок, точності і акуратності, самоперевірки... Розв'язання задач дозволяє встановити при викладанні арифметики зв'язок з життям, з навколишнім середовищем, що оточує учня. При розв'язуванні задач учні дізнаються, які кількісні зміни проходять в житті... Учні, крім задач, що є в задачнику, складають свої задачі на близькому для них сюжетному і числовому матеріалі.

На засідання методоб'єднання вчителів 1-4 кл. Павлиської середньої школи від 18.12.1959 року (протокол №7) розглядалися питання "Засоби попередження неуспішності учнів з арифметики."

Заслухавши та обговоривши доповідь П.Г.Ворошило "Засоби попередження неуспішності учнів з арифметики", учителі 1-4 класів постановили:

1. Широко застосовувати самостійні роботи учнів на уроках арифметики. Домогтися того, щоб на кожному уроці були елементи самостійної роботи учнів.

2. При вивченні нового матеріалу треба перед учнями ставити питання так, щоб учні мислили, робили самі висновки, узагальнення, розвивати творчу ініціативу, самодіяльність учнів.

3. Систематично повторювати пройдене з метою кращого засвоєння матеріалу.

4. Широко застосовувати у роботі такий вид самостійної роботи, як складання задач учнями, аналогічних тим, що розв'язуються в класі.

5. Давати індивідуальні завдання окремим учням і систематично їх перевіряти.

6. Більше приділяти увагу унаочненню. Залучати учнів до виготовлення унаочнення.

7. Підтримувати тісний зв'язок з батьками.

Отже, вивчаючи архівні матеріали, ми переконалися, що В.О.Сухомлинський та педагогічний колектив Павлиської середньої школи приділяли увагу активізації пізнавальної діяльності молодших школярів не тільки на предметах гуманітарного циклу, а й на уроках математики.

Вчителі сучасної початкової школи використовують окремі ідеї В.О.Сухомлинського при проведенні уроків математики, виходячи з головних напрямків реформування шкільної математичної освіти, що передбачає посилення розвивальної функції навчання математики, модернізації змісту початкової освіти. Математична освіта має забезпечувати не стільки суму знань, скільки здатність здобувати знання для розв'язання певних задач самостійно, формулювання задачі, пошук засобів для їх оптимального розв'язання.

Вчителі Чернігівської області використовують досвід В.О.Сухомлинського у своїй практичній діяльності. Серед них І.В.Мірошніченко (Тростянецька ЗОШ І-ІІІ ст. Ічнянського району), Н.В.Павленко (Красноколядинська ЗОШ І-ІІІ ст. Талалаївського району), О.Л.Лозова (дошкільний заклад №74 м. Чернігова). Це підтверджує актуальність ідей В.О.Сухомлинського для сучасної початкової школи.

1. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра. – К.: Радянська школа, 1976. – С.392-401.
2. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна система. – К.: Радянська школа, 1988. - №9-31. – С.86-91.
3. Сухомлинський В.О. Народження добра. – К.: Радянська школа, 1979. – С.217-223.
4. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. – К.: Радянська школа, 1979.

Ірина Паламарчук
Дрогобич

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

“Освіта ХХІ століття – це освіта для людини,” – зазначено в Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи. Пріоритетним напрямком оновлення